

Zbečnické chleby

(aneb Chudobě chybí mnoho, lakotě všechno)

Zkamenělé chleby v Maternici (první verze)

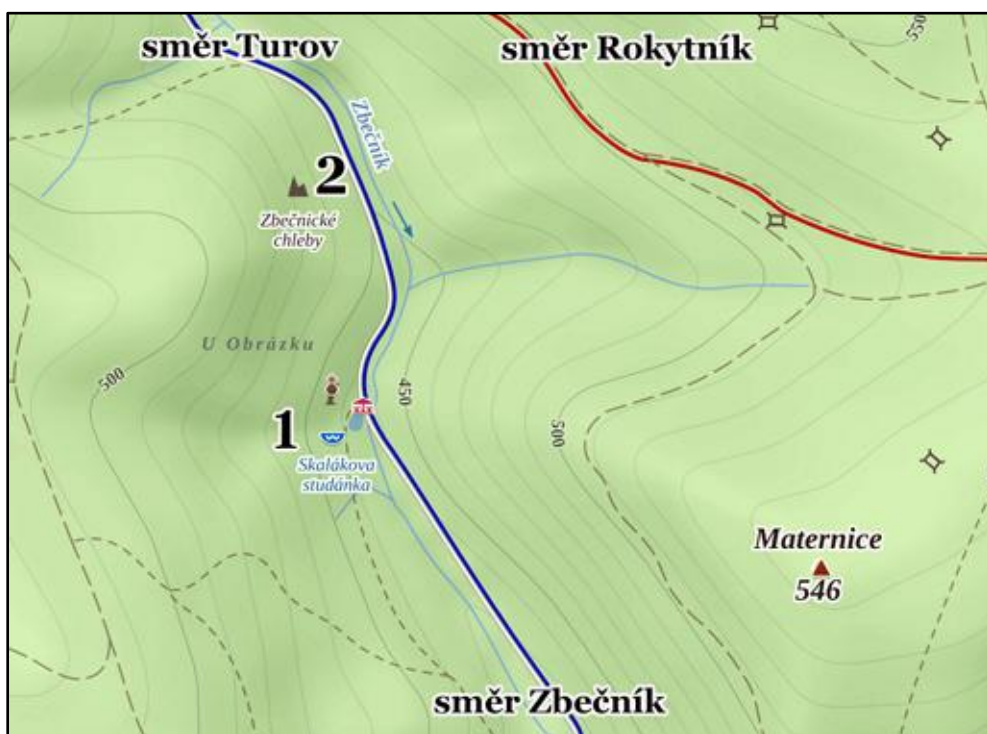
Tak nákej žebřák přišel ve Zbečníku k Vítom do statku, je to naproti kovárně, teď tam říkaj u Hurdálků, a ten žebřák měl na ruce, na řemenách, takovou kožednou tašku a v ruce takovou vysokou hůl, jako i má biskup, dyš biřmuje, a ten žebřák prosil selku, aby byla tak dobrá a dala mu něco pojíst.

Ale vona, že nic nemá a žebřák zas, že má velkou žízeň, ať mu dá něco napít. A vona zas, že nemá co. Ale ten žebřák se nedal jen tak vodbejt, jak si selka myslela, a zas na ní, ať mu dá aspoň rybičku toho chleba, co má v peci, ale selka, že ho tam akorát dala, jak by mohl bejt už upečeněj. Ale žebřák i zas poudal, že už je upečeněj, jen ať to zkusí. Selka se rozčertila, ale jeden přeci vytáhla a skutečně to tak bylo. A tak ho skrojila a ten skrojek mu hodila pod nohy: „Nate, aby vám v žaludku zkamenatěl!“

Von ten skrojek nechal na dlážkách u pece a zrouvna na tom místě se spropad. Dyš hned selka chtěla vostatní bochniky vytahovat, tak s tím nehnula. Bylo toušecko tak diuvně pohromadě, samej kámen, a ten chleba, co žebřákoj skrojila, byl taky už kámen.

A dyš přišel sedlák domu a selka mu to vypravovala, tak poslali naušecky mezičky, aby toho starýho nědo našel, ale byl už docela pryč a žánnej ho nenašel. Tak byli v důměni, kdo by to asi tak byl a nejspíš asi sám pámbu, kerej tenkrát chodil po světě, a že ta selka byla tůze lakomá, tak ji potrestal. Anebo to moh bejt Krákonoš, kerej taky v tom čase tu u nás panoval.

Tý chleby zkamenělý pak vodnez sedlák do Maternice a dal vokolo tý studánky, ale lidi to zas rozebrali a zrouvna ten skrojenej si prej uzali na náchockej zámek.

1 - Skalákova studánka v údolíčku pod Maternicí (vrch), kudy protéká potůček Zbečník. Studánka byla považována za léčivé místo a dones je obklopena obrázky svatých a andělů, několika křížky a vyřezávanou rytinou připomínající pověst o zkamenělých chlebech.

2 - Drobné skalky, kterým se říká Zbečnické chleby.

Zkamenělé chleby v Maternici (druhá verze)

To jméno lesa vyvolává pocit důvěrného bezpečí i tajemna až mystičnosti. Snad samotný základ jména „Mater“ působí na člověka mateřsky, uklidňuje a vyzařuje z něho přívětivost a laskavost. Maternice byla také úkrytem i pomyslným středem kraje Jiříka Skaláka z Jiráskova románu Skaláci.

Zalesněný hřebínek mezi obcemi Zbečnick a Rokytník má délku od Jírovy hory nad Hronovem ke Krkavčině nad Horním Kostelcem (nad Bohdašínem) asi 4 km a šířku okolo 1,5 km. Leží takřka na poloviční vzdálenosti mezi Velkou Deštnou v Orlických horách a Sněžkou. Tenhle kousek země není Podkrkonoší, ani Podorlicko. Krajinářsky možná jihovýchodní výběžek Jestřebích hor zahrnutý do Chráněné krajinné oblasti Broumovsko. Pro místní to je kraj Aloise Jiráska a bratří Čapků. Především ale kraj mystického Turova, Maternice a Lotrandových Brend.

Maternice je nejznámější svojí studánkou. Říká se jí Skaláková, ale příběh rodiny Skaláků spíše jen připomíná, než by s ním významněji souvisela. Dlouhá léta jsem tu studánku považoval za nejkrásnější. Také jeden z pořadů ČT o studánkách v úvodu či titulcích ukazoval právě tu v Maternici. To mé přesvědčení ještě utvrdilo. Současná doba již ale nebrání projevům a potřebám konat dobré skutky připomínající věci minulé, lidské i duchovní, a tak přibylo i krásných studánek. Přesto ta Skaláková zůstává jednou z nejhezčích a lidmi hojně navštěvovanou. Lidé její vodu považovali za léčivou, snad až zázračnou. V době moru dávala zdraví - přinejmenším svojí nezávadností.

Proto okolo studánky na projev vděčnosti zavěšovali svaté obrázky. V posledních letech bylo místo pojato jako duchovní památník nejbližšího okolí. Místní umělci a patrioti, sdružení do Spolku přátel Maternice, vdechli místu podmaňující atmosféru a přenesli sem pověsti, události minulé i tragedie nejbližšího okolí.

Vedle studánky je mj. kříž s deskou popisující tragickou událost z 8. září roku 1787. V noci vypukl ve Zbečnicku požár a vedle sebe stojící chalupy Jana Berana a Josefa Kaválka lehly popelem. Uhořeli všichni i se sedmi dětmi.

Příběh Jiříka Skaláka, Lidušky, vysloužilého vojáka Salva guardia - Baltazara Užd'ana a rtyňského rychtáře Nývlta, je příběhem Jiráskovým a k tomu není co dodávat. Pověst, třeba o zbečnických chlebech, je nejstarší z těch hronovských.

Stalo se ve Zbečnicku, prý v roce 1590: Do statku přišel žebrák a poprosil o něco k jídlu. Ale selka ho odbyla, že nic nemá. Žebrák poprosil aspoň o skrojek chleba, který se pekl v peci. Selka se lakomstvím a hněvem až zajíkala. Pak kus pecnu odkrojila a skrojek žebrákovi hodila pod nohy, se slovy: "Kéž by ten krajíček kamenem byl, bych tě mohla jím udeřit." Žebrák však ten pohozený skrojek nechal na dlaždicích ležet a sám zmizel jako by se po něm země slehla. Když chtěla selka chleby z pece vytáhnout, ani s nimi nepohnula - změnil se v kámen. I ten skrojek na zemi zkameněl. S hospodářem pak žebráka hledali, ale byl to asi nejspíše sám Pán Bůh, který tenkrát po světě chodil. Mohl to být taky Krakonoš, ten tudy chodil za princeznou Kačenkou a dokázal splnit nejedno přání. Potrestaná a zahanbená selka nechtěla mít kamenné chleby doma, a tak je sedlák nakonec odvezl do Maternice, kde jsou dnes uloženy nad vyvěrající vodou studánky.

Modrá značka nás od studánky proti toku potoka povede hlouběji do lesa. V potoce zvaném Zbečnick, dříve Materník, bývalo vody dost. Geologické vrty mapující v padesátých letech výskyt uranu však způsobily, že hodně vody se ztratilo. Na rozcestí V Maternici přejdeme na značku zelenou směřující na Turov. Asi po 250

m, ve velké zatáčce nás z tzv. horní cesty nasměruje vlevo do krátkého stoupání úžlabinkou. Pokud se zastavíme a podíváme doprava dolů, uvidíme nejen potok a cestu, po níž jsme přišli, ale také strmý žleb. V jeho polovině je jako by rovnější místo. Tam podle tradovaných slov místních prý stála maternická chaloupka Skaláků, v níž se skrývali před zlobou a mstou náchodského knížete Piccolominiho.

Vysvětlivky

- Citát "chudobě chybí mnoho, lakotě všechno" pronesl římský filosof Seneca (Lucius Annaeus Seneca).
- Rybička chleba - nepodařilo se mi to zatím nikde ověřit, ale údajně se takto říkalo kdysi polovině krajíce či skrojku chleba.
- Mater, z latiny se překládá jako matka, či kojná, přeneseně tedy i místo, které v přírodě napájí okolí (studánkou, potůčkem), proto tedy název Maternice.
- Skalákova studánka, kde je také rytina připomínající pověst o zkamenělých chlebech, je pramen pitné vody vyvěrající v zalesněné a kopcovité oblasti známé pod názvem Maternice. Nachází se v Jestřebích horách a je součástí CHKO Broumovsko, nad obcí Zbečnick. V dobách epidemie cholery (v roce 1832), která propukla (nejen) na Zbečnicku, zůstala tato studánka bez nákazy, a tak se mezi lidmi rychle rozšířila zvěst, že je v ní voda zázračná. Začali ji tedy používat i jako lék. Kolem studánky při tom zavěsili mnoho svatých obrázků a děkovných křížků (dosud visících), které mají dokazovat zázračná uzdravení. Vedle studánky je mj. kříž s deskou popisující tragickou událost z 8. září roku 1787. V noci vypukl ve Zbečnicku požár a vedle sebe stojící chalupy Jana Berana a Josefa Kaválka lehly popelem. Uhořeli všichni i se sedmi dětmi. Původ názvu má souvislost s dílem Aloise Jiráska. Ve svém románu Skaláci popisuje selské povstání z roku 1775, které proběhlo na Náchodsku a Trutnovsku. Povstalí „Skaláci“ se podle románu schovávali před zlobou knížete Piccolominiho v Maternici nedaleko lesní studánky. Tu autor v díle nazývá „Skalákovou studánkou“. I obraz knížete lze u studánky nalézt.

Milan Škoda (02. 01. 2024)

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Pověst z knihy Turov - Pověsti Jiráskova kraje, kterou sestavili J. Hurdálek a P. Raichl 1923

zdroj: Sborník pověstí z Jiráskova kraje s názvem Maternice od Petra Rajchla 1949, od Petra Cicáka 1994, a od Vítězslava Doležala pro časopis Českopis 2009

zdroj: Wikipedia

fotografie: Milan Škoda (duben 2014 + březen 2022)